

Havas László hagyatéki könyvtárának átadása az Eötvös Collegiumban
Buda, 2024. november 19.

A retorika klasszikusaiból kiindulva a jelen alkalomra egy bemutató beszéd illenék a legjobban, vagyis egy olyan, amelyet a *genus demonstrativum* körébe sorolnának az antik szónoklattanok. Azt viszont már nehezebb lenne eldönteni, hogy ezen belül az *enkómiasztikon* vagy az *epideiktikon* elnevezéssel illethetnők-e ezt a beszédet, -alkalomhoz illőnek látszik ugyanis, hogy Havas tanár úr érdemeit kiemelendő szóljak, miként az is, hogy szerény ünnepi beszédemmel megnyissam a nevét viselő emlékkönyvtárat. A felvetés pusztán akadémikus, egyfelől ugyanis a beszélő szónoki ingeniuma nem mérhető sem az antik szónoklás mércéihez, sem pedig Havas tanár úr áradó, olykor már-már az *asianismus* határait súroló szóbőségéhez, másfelől maga a beszéd sem szükséges, ha az alkalomra és a megnyitó tárgyára fordítjuk figyelmünk. Mi fejezhetné ki jobban Havas professzor úr érdemeit, mint az, hogy a magyarországi tudományosság egyik alapköve, egy patinás hírű intézmény fogadja falai közé egykori neveltjének könyvtárát, megtisztelve és egyúttal megtiszteltetve azzal, hogy 10 éve elhunyt tanárunk nevét felírja e könyvtár fölé. Ilyen módon tehát maga az esemény és gesztus magáért beszél.

Ennek ellenére helyénvalónak látszik néhány szóban felidézni Havas tanár úr pályafutását, mert – jóllehet sokan ismertük személyesen és hosszú ideig – lehetnek itt a teremben olyanok, akiknek nem volt szerencsájük a vele való találkozáshoz.

Ha nekem magamnak kellene felelevenítenem az első találkozást, akkor mindig a Lúdas Matyi fog eszembe jutni. Érettségít követően felvételiztem az akkor még Kossuth Lajos Tudományegyetemre. Ma már a felvételi ténye is oktatástörténeti érdekesség, akkor azonban írásbeli és szóbeli kör is volt. A szóbeli fordulóban Havas tanár úr vizsgáztatott latinból, vagyis inkább a latin ürügyén. Kiderülvén ugyanis, hogy a Fazekas Mihály Gimnázium növendéke voltam legott a Lúdas Matyi versmértékére terelte a szót. Akkor megszeppenve vettem ezt tudomásul, utóbb azonban – immár egyetemistaként – rájöttem, hogy az ilyen kitérőket nála nem lehet megúszni. Sallustius, Caesar vagy Florus beszámolók során rendre előkerültek például az operairodalom gyöngyszemei, amikor Havas tanár úrnak eszébe jutott egy-egy opera vagy egyenesen egy konkrét előadás. A feltett kérdésekre még az auktorok kapcsán sem tudtunk mindig válaszolni, ezekre azonban felkészülni sem lehetett. Ilyenkor tanár úr időt nem sajnálva magyarázta el úgy az ókori szerzők műveinek titkait, mint az operák világának rejtelseit. A mindenoldalú műveltségéből, amellyel ő rendelkezett, ilyen módon is igyekezett átadni valamit tanítványainak.

Nekem bő másfél évtizedes ismeretségünk sok lehetőséget adna még hasonló emlékek felidezésére, *hic et nunc* a hely szelleme miatt egyet engedjenek még meg. A 2006-os Nemzetközi Neolatin Konferencia helyszínéül Budapestet választotta a nemzetközi társaság. Ebben elévülhetetlen érdeme volt Havas Lászlónak. A konferenciát előkészítő megbeszélések gyakran e falak között zajlottak, az Irodalomtudományi Intézetben. Az intercityn és a 7-es buszon, míg ideértünk, többször beszélt az Eötvös Collegiumról. Talán nem az évek múltának érzékcsalódása, hogy a Collegiumot mind szellemi értelemben, mind fizikailag is azért ismerem, mert a konferencia szervezésében segíthettem tanár úrnak.

A Collegium mellett tevékenységének másik meghatározó helyszíne a Kossuth Lajos Tudományegyetem, majd a Debreceni Egyetem bölcsészettudományi kara volt, ahol 52 éven át dolgozott, tanított. A nálam valamivel idősebb kollégák, jóllehet nem voltak tanítványai és szakmai kapcsolatban sem álltak vele, még mindig emlegetik meg- és felszólalásait a különböző egyetemi bizottságokban és rendezvényeken. Egyöntetűen kiemelik hatalmas műveltségét, sokan még ma is egy olyan professzori habitus megtestesítőjének tartják, amely vele és kortársaival kiveszett a felsőoktatásból. Hivatalbeli, ámde méltatlan utódként már tudom, hogy nem lehetett könnyű dolga az egyetemen. Borzsák István monumentális alakja után kellett

átvennie a tanszék vezetését, ami már önmagában magas mércét állított elé. A klasszika-filológia és a latin helyzetét mindig nehezítette valami külső körülmény. Számptalan intézményi átalakulás, személyi viszálykodások és irigységek, a közvélekedés változása, az újabb és újabb generációk fölkészültségének és érdeklődésének módosulása közepette kellett vezetnie a tanszékot, amelynek 25 évig állt az élén. Aligha szerénytelenség azt állítani, hogy eredményes 25 évről van szó.

Ne vegyék zokon, hogy személyes emlékekkel töltöttem eddig az időt, eltérve attól a kiindulástól, hogy megpróbálom Havas tanár urat olyanoknak is bemutatni, akik maguk nem ismerhették. Visszakanyarodva tehát ehhez, azt mondhatom, hogy igazából mindenki ismeri Havas tanár urat, aki a klasszikus antikvitás iránt valamivel behatóbban érdeklődik. De még azok számára sem lehet ismeretlen, akiket a középkori magyarországi műveltség, netán a neolatin irodalom vonz. Az *Auctores Latini* több kötete az ő nevéhez fűződik; Cicero, Nepos vagy Florus fordításai azok kezében is megfordulhattak, akik csak érdeklődőként fordultak az ókor világa felé. A *Bevezetés az ókortudományba* sorozat darabjai, amelyek az ő kezdeményezésére és irányításával keletkeztek, a magyar klasszika-filológiai oktatás megkerülhetetlen segédkönyvei. Tudományos munkássága Cicerótól Floruson át Szent Istvánig terjedt, s több mint 300 tudományos publikációban öltött testet, beleértve az *Intelme*k kritikai kiadását. Tanulmányainak egy része olyan rangos folyóiratokban jelent meg, mint az *Antiquity*, a *Revue des Etudes Latines* és a *Klio*.

Ha ki kellene emelnem valamit a számtalan eredmény közül, akkor kettőre hívnám fel a közönség figyelmét. A klasszika-filológia csúcsteljesítménye a kritikai kiadás. Havas tanár úr Florus editiójával eljutott erre a magaslatra. Másfelől pedig: nem sokan mondhatják el magukról a magyar bölcsész-társadalomból, hogy egy nyugat-európai egyetem méltónak ítéli őket arra, hogy szimbolikusan professzorai sorába iktassa. Havas tanár úr azonban igen. Őt a Szent István-i *Intelme*k kommentárokkal kísért francia kiadása és ehhez kapcsolódó középlatin kutatásainak elismeréseként a Limoges-i Egyetem díszdoktorává avatta.

Egész életét könyvekkel és könyvek között élte, utóbbit nyugodtan érthetik a szó legszorosabb értelmében. Íróasztala, egyetemi szobája és lakása tele volt könyvekkel, fénymásolatokkal, jegyzetekkel. Sejtelmem sincs, hogyan tájékozódott közöttük, olykor az az érzésem támadt, hogy felesleges is tudnia mi hol van, hiszen fejben tartja őket. Mindenesetre a könyvek iránti szenvedélye tette lehetővé ezt a mai alkalmat, hagyatékából létre jöhetett egy olyan könyvtár, amelyben minden bizonyosan otthonosan mozog. Annak is bizonyosan örülne, hogy a könyvtár átadására egy nemzetközi konferencia eseményeként kerül sor, hiszen maga is előszeretettel szervezett konferenciákat és tartott előadásokat, most is elemében érezné magát, a maga módján szípkázna.

Arra, hogy nevét – munkáin kívül – egy könyvtár őrizze már pályája kezdetétől predesztinálva volt. Ennek az állításnak egyfajta anakronikus bizonyításaként a kollégisták munkájáról 1959 tavaszán írott tanári beszámolóiból idéznék: „Havas László kétségtelenül a legjobb a három szakkollégista közül. Rendkívül nagy olvasottsággal rendelkezik (és nem csak nyelvészetből!), tehetsége nagy szorgalommal párosul. Mindig a könyvtárban dolgozik, kihasználja az előnyeiket a szabad könyvtárhasználatnak.”

A szabad könyvtárhasználat felemelő gondolatával és biztatásával indítom útjára a Havas László Könyvtár működését.

Köszönöm.